

Székely nemesi karrierlehetőségek Bocskai István korában

A Bocskai István tevékenységével és politikai befolyásával jellemezhető időszak¹ Erdélyben a politikai elit nagymértékű átrendeződésének az időszaka volt. Családok tűntek el a politikai palettáról, mások pedig éppen ekkor kezdtek felemelkedni, ha némelyek csak rövid időre is.²

Ez a periódus a székely társadalom felső rétege számára is az átlagosnál több lehetőséget kínált a felemelkedésre és az országos politikában való megragadásra.³

A 16. század végi székely társadalmon belül a felemelkedésnek háromféle stratégiája lehetett, amelyeket aztán számos módon lehetett megvalósítani. Mind a székely társadalom akkori állapota, mind az erdélyi közállapotok bőven adtak lehetőséget a mobilitásra, amennyiben ezt a felemelkedni vágyók képesek voltak megragadni. Ezért a székelyek számára nyitott volt az országos politikába való felemelkedés lehetősége. Ez nem járt együtt szükségszerűen a Székelyföldön belüli jelentős birtok- vagy tekintélynövekedéssel, ugyanis előfordult, hogy az ilyen családok tagjai mind a birtokaik tekintetében, mind pedig a házasodásukkal kívül kerültek a székely közösség.⁴ Tipikusan ilyennek tekinthető a Bogáthi család karrierje, de voltaképpen ide sorolhatjuk a Kornis család egyik ágának, a ruszkai Kornisoknak a karrierépítési technikáit is. Mások viszont a „külső” karriert összekötötték egy nagyon tudatos Székelyföldön belüli hatalomkoncentrációval. Ennek a mestere a Kornis család másik ágának, a szentpáli Kornisoknak egyik legizgalmasabb alakja, Kornis Farkas volt. Ő mind katonai teljesítményét, mind unitárius voltát és kapcsolatait, mind pedig a hatalmaskodást felhasználta eszközül annak érdekében, hogy befolyását, hatalmát és birtokainak a méretét jelentőssé növelje.

Jelen tanulmányban kísérletet teszünk arra, hogy a Bocskai István időszakában a székely társadalom elitje számára adódó karrierlehetőségeket megvizsgáljuk egy-egy példán keresztül. Mivel ez a dolgozat egy nagyobb kutatás részeredményeit foglalja össze, amely kutatás az udvarhelyszéki székely társadalommal foglalkozik, a tanulmány példái is udvarhelyszékiek. Érdekes sajátság azonban, hogy Bocskai felkelése idején talán minden korábbi és későbbi eseményhez képest is jelentősebb szerepet játszott nem pusztán a székelység egésze, hanem kifejezetten az udvarhelyszéki székelység. Indokolt tehát, hogy alaposan szemügyre vegyük Udvarhelyszék nemességét, valamint azt, hogy mennyiben alakult át a 16. század második felében-végén, azaz éppen Bocskai tevékenységének az időszakában.

---

¹ Jelen tanulmányban nem csupán a Bocskai-felkelés időszakának a karrierlehetőségeit vizsgálom, hanem azt az időintervallumot, amikor Bocskai István jelen volt Erdély politikai életében, tehát nagyjából az 1580 és 1606 közé eső periódust. Mivel azonban sem 1606-ból, sem 1608-ból nem ismeretes fennmaradt székely összeírás, a 16. század eleji állapotok felméréséhez felhasználom az 1614-es Bethlen Gábor-féle székely összeírás adatait is.

² Erről az időszakról a társadalmi elit változásait vizsgálja Horn Ildikó: Az erdélyi hármastanács kormányzata. = *Századok*, 2006. 4. sz. 883-924.

³ A segesvári végzést követő időszakot általában az autonómia csorbulásával, az általános társadalmi pusztulással szokta jellemezni a szakirodalom. Jelen tanulmányban éppen arra szeretnék rámutatni, hogy a székely székeken belüli mozgásoknak megvolt a tere, és hogy a kínálkozó lehetőségekkel a formálódó székely nemesség hogyan tudott élni.

⁴ Balogh Judit: *A székely nemesség kialakulásának folyamata*. Kolozsvár, 2005. 133-139.

A 16. század elejéről már hozzávetőleg pontos listáink vannak a székely primokról. Az 1505-ös udvarhelyi nemzetgyűlés végzéseinek végén szerepel egy lajstrom.⁵ Eszerint a primorok közé tartozott ekkor: Benedekfi János és Péter, Bíró Akadács Mihály, Fanchali Balázs, Kaczai Antal, Kedei Kelemen, Kedei Ferenc, Lengyelfalvi Boldizsár, Lokodi Péter, Márkus Balázs, Nyujtódi Pál, Patakfalvi Lukács, Kelemen és Péter, Szombatfalvi Gergely valamint Vágási Imre. Természetesen ez nem a teljes névsor, csupán a nemzetgyűlésen jelenlévők. Például nem volt jelen Bögözi János primor, aki 1505-ben Udvarhelyszék kapitánya volt. Az 1506-ban Agyagfalván tartott székely nemzetgyűlésen az előbb felsoroltaknál jóval kevesebben voltak jelen.⁶ Gyanítható, hogy a minden bizonnyal nem mindig teljesen egyértelmű kategóriák miatt az 1506-ban felsoroltak inkább tartoztak állandó jelleggel a primorok közé, míg a többiek inkább a lófők között voltak megtalálhatók. A Székelyföldre beköltözöttnek számító Kornis család egy tagját már 1529-ben főszékelynek titulálták, és a 16. század első fele során feltűnt még a primorok között a Geréb család valamint több ízben is a vargyasi Dánielek és a Petki család is.

Mivel témánk Bocskai István kora karrierlehetőségeinek a vizsgálata, nem célunk a 16. századi társadalmi változások részletes elemzése. A 16. század eleji állapotok regisztrálásával pusztán felvillantani kívánjuk a változás irányait valamint az eredeti helyzetet, amihez képest az elmozdulások történtek.

A következő fontos állomás 1566,⁷ amikor számunkra fontos lajstrom készült.

Ez az összeírás, amely újra az udvarhelyszéki primorokat vette számba, minden bizonnyal 1566. július 11-e előtt készült azokról, akik János Zsigmond háborúiban harcoltak. Ebből az időszakból két listával is rendelkezünk, egymáshoz nagyon hasonlóakkal. Az egyik szerint a hadi vállalkozásokban részt vett Kornis Mihály, Kornis Farkas, Petki Mihály, Geréb János, Geréb Boldizsár és György, Jánosi Péter, Nyujtódi György, Petki Bálint, Dániel Péter, Balassy Ferenc, Benedekffy István, Benedekffy Péter, Kachay Mihály, Geréb János, Begessy János és Andochy Lőrinc.

A másik névsort azért közöljük, mert témánk szempontjából fontos különbségeket mutat. Ebben szerepel Kornis Mihály, Petki Mihály, Jánosi Péter, Bogáti Boldizsár, Geréb Boldizsár, Geréb György, Balassi Ferenc, Petki Bálint, Benedekffy István, Benedekffy Péter, Dániel Péter, Kaczai Mihály, Bögözi János, Andocsi Lőrinc, Antalffy Mátyás, Gálfi János, Geréb János, Márton János, Márton Deák, More Gábor szolgálai, Dániel Ferenc képében. A két névsor a legtöbb ponton megegyezik, ám mégis olyan sok lényeges eleme más, hogy szükséges foglalkoznunk velük. Mivel nem ismerjük a két forrás keletkezésének a pontos dátumát, ezért az is elképzelhető, hogy két külön hadi cselekmény dokumentálásaként készült. Ha pedig ez a hipotézisünk igaz, akkor az éppen ekkortájt induló és Bocskai alatt megerősödő székely karrierek egyik fontos stratégiai eleméhez szolgál lényeges adalékkal. A Petki család mindkét tagja mindkét listán szerepelt, tehát feltevésünk szerint a harcok jelentős részében vett részt. Nem lehet véletlen tehát, hogy még ugyanekkor, 1566-ban János Zsigmond nagy székely jobbágymányai⁸ alkalmával éppen ők kapták a legnagyobb számú jobbágyot.⁹

---

⁵ Székely Oklevéltár (továbbiakban SZOkI.) I. k. 308.

⁶ SZOkI. I. k. 316.

⁷ SZOkI. II. k. 194-195.

⁸ Uo. 208-210.

⁹ 44 ház jobbágyot

A Geréb család több tagjának a neve is megtalálható mindkét forrás szövegében, az ő családjuk is jelentős adományban részesült, csakúgy, mint Kaczai Mihály, aki, bár udvarhelyszékiként írták össze, Marosszéken kapott jobbágyságot, 23 háznit. A Kornisok közül csupán Mihály volt jelen mindkét alkalommal. Az adományokból is ő részesült, mégpedig harmadik legjelentősebb adományosként.¹⁰ A hadakozás tehát a fentiek értelmében elsőrendű karrierépítő elem volt a székely primorok számára az országos politikában is, és feltehetjük, hogy a következő századra megerősödő székely primori családok karrierje itt kapta meg azt az alapot, amire a későbbiekben is építhettek. Noha természetesen mindez kevés volt egy valóban komoly karrierhez, az induláshoz, úgy tűnik, elég lehetett. Ha ugyanis összevetjük az 1566-os listát azzal a forrással,¹¹ ami 1576-ban készült¹², számos összefüggés kimutatható a tíz évvel korábbi katonai szolgálatvállalás valamint a későbbi gazdagodás, hatalomnövekedés között, ugyanakkor az is látható, hogy a katonáskodáshoz mint alaphoz egyesek esetében további karrierformáló elemek járulhattak. Látható például, hogy a harcokban gyakran részt vevő Kornis Mihály bár egészen vagyoniassá vált, hiszen a második legnagyobb összeget kellett fizetnie¹³ a szék nemesei közül, saját testvére, a kevesebb harcban kitűnt Kornis Farkas több mint kétszer annyit fizetett ugyanekkor.¹⁴ Az elsők között találjuk annak a Petki családnak az egyik tagját, Petki Mihályt, aki a hatvanas évek háborúiban élen járva, a hadjáratok végén a legjelentősebb birtokadományban részesült, szinte kétszer annyit, mint az utána következő.¹⁵ Az adóösszeírás tíz legtöbbet fizető nemese közül mindössze hárman nem vettek részt János Zsigmond háborúiban, vagy legalábbis nem szerepeltek az utána készült lajstromban, ám a legtöbben mindkettőben megtalálhatóak.¹⁶ Érdekes módon az ősi primori családok közül némelyek, mint a Dániel és a Nyujtódi család tagjai meglehetősen hátul szerepelnek az összeírásban, Dániel Péter a tizenhatodik, Nyujtódi György a tizenhetedik helyen.

Az előbb említett adóösszeírás és János Zsigmond adományozásainak az időpontja közé beékelődött még egy hallatlanul fontos dátum, ami a katonáskodó székelységjő részének a karrierjét jelentősen befolyásolta, ez pedig az 1575-ös kerelőszentpáli csata.¹⁷ Nem szándékunk bővebben foglalkozni vele, csak megemlítjük, hogy ez törte derékba többek között a csíki székely és addig jelentősnek számító Andrassy család pályáját Erdélyben,

---

¹⁰ 22 ház jobbágyot kapott

¹¹ SZOKl. IV. k. 37-46.

¹² A forrás az dénáros adót fizetők összeírása, jó képet ad a vagyoni állapotról a széken belül.

¹³ Negyven dénárt

¹⁴ Nyolevanöt forintot

¹⁵ Korábban már említettük, 44 ház jobbágyról volt szó.

¹⁶ Az adóösszeírás legtöbbet fizető nemesei: Kornis Farkas

Kornis Mihály

Petki Mihály

Csákány György

More Gábor özvegye

Bogáthi Boldizsár

Jánosi Péter

Geréb János

Nagy Ferenc özvegye

Kecseti Gáspár

¹⁷ Erről bővebben: Horn Ildikó: Az unitárius elit stratégiái. In. *Tündérkert útvesztői*. Szerk. Horn Ildikó, Bp., 2006.

viszont jelentős birtokadományokat jelentett mindazoknak, akik nem a vesztes Bekes Gáspár mellé álltak, mint a székely nemesség és az egész székelység nagyobb része,¹⁸ hanem az előbb már említett Kornis Mihályhoz hasonlóan Báthory István mellett sorakoztak fel. Ez adott újabb lendületet például a szentdemeteri Nyujtói családnak is amikor 1576. február 3-án kifejezetten a Bekes Gáspár elleni hadakozás alkalmával szerzett érdemeiért kapott Nyujtói György Szentdemeteren jobbágytelkeket.¹⁹

A hetvenes évek második felében valamint a nyolcvanas évek folyamán Udvarhelyszék nemessége közül többeknek jelentős mértékben nőtt a tekintélye, egyrészt az előbb említett években (1566, 1575) tanúsított hűségük és szolgálatuk következtében, másrészt vagy családi kapcsolatok, vagy a széken belüli hatalmaskodás eredményeképpen. A századforduló idejére két család emelkedett ki az udvarhelyszéki primorok közül, vagyongyarapodásuk nemcsak széki viszonyokat tekintve volt szembevetendő, de egész Erdély politikájában jelentős szerepet játszottak. Mindkét család „külső”, azaz nem székely eredetűnek tekinthető.²⁰ Ezek a Kornis és a Petki család. A Kornis család 16. századi karrierjének „külső” elemeiről, azaz a katonai szolgálatról, a fejedelmi adományokról már az előzőekben volt szó. A Kornis-testvérpár úgy vonult be a történelembe, mint Kornis Mihály, a birtokgyűjtő, Kornis Farkas pedig a nagytudású unitárius mecénás.²¹ Amennyiben csak az adományokat nézzük, ez az állítás teljesen helytállóan mutatkozik, ugyanis Kornis Mihály 1566 után 1567-ben és 69-ben²² is birtokokhoz jutott János Zsigmond jóvoltából mind Udvarhely-, mind pedig Marosszéken. Közben 1567-ben őt bízta meg az uralkodó az udvarhelyszéki adó beszedésével is,²³ 1570-ben bírói feladatot látott el,²⁴ 1571-ben pedig március 20-án személyes meghívót kapott a gyulafehérvári országgyűlésre²⁵, ami egyértelműen jelzi az országos politikában elfoglalt helyét. Valószínűleg az ő közbenjárására nevezte ki már Báthory István Petki Mihály mellé főkirálybírónak öccsét, Kornis Farkast.²⁶ 1571 június 10-én Báthory biztosának nevezi egy parancslevél, amelyben Cseffi Jánossal azt az utasítást kapta, hogy szervezze meg Udvarhelyszék összeírását.²⁷ 1574-től a székely sókamar ispáni tisztét is betöltötte. Ura minden bizonnyal elégedett lehetett a szolgálataival, különösképpen a Kerelőszentpál idején tapasztalt hűségével, mert 1578-ban neki juttatta az utód nélkül meghalt Lázár Ferenc marosszéki birtokait.²⁸ Még ugyanebben az esztendőben újabb jelentős adományt kapott, ezúttal Udvarhelyszéken, mégpedig a Bekes mellett harcolt Alard Ferenc és Andrassy Péter birtokaiból.²⁹ 1582-ben bekövetkezett halála előtt nem sokkal ugyan egy bonyolult pereskedésbe keveredett, de ettől eltekintve a felsoroltak egy elég töretlenül felfelé ívelő karrier állomásait mutatják.

---

¹⁸ Balogh Judit: im. 64.

¹⁹ SZOKl. IV. k. 47.

²⁰ A székely közösség zártságának és a beköltözők kiemelkedési lehetőségei ellentmondásainak a vizsgálata szétfeszítené a tanulmány kereteit, ezért egy másik tanulmányban szeretnék foglalkozni vele.

²¹ Így emlékezett meg róla Vass Miklós, a családról készült mindeddig legteljesebb összefoglalásában.

Vass Miklós: A homoródszentpáli Kornis család. = *Turul*, 1909.

²² SZOKl. II. 267.

²³ Uo. 212.

²⁴ Uo. 301.

²⁵ Uo. 320.

²⁶ SZOKl. III. 334.

²⁷ Uo. 335.

²⁸ Vass Miklós: im. 189.

²⁹ Uo. 190.

A dolog érdekessége, hogy, bár Udvarhelyszéken is szerzett nem kevés birtokot, a szék belső életét tükröző periratokban³⁰ nem jelent meg többször vagy más szerepben, mint egy teljesen átlagos székely primor. Úgy tűnik mindebből, hogy karrierjét elsősorban az országos politikában igyekezett építeni, és kevésbé figyelt arra, hogy magát a széki adminisztrációban is előtérbe helyezze, vagy hogy birtokadományainak hatalmaskodással adjon nyomatékot. Egyetlen esetben találkozunk még életében a nevével a periratokban. 1577-ben egyszerű jobbágytartóként szerepelt egy perirat szövegében, Csákány Balázssal mint szintén udvarhelyszéki jobbágytartóval együtt.³¹ Az iratból sejthető, hogy Kornis Mihály sókamarai ispánként állította a ravai közszekelyek egy részét a saját szolgálatába, akiknek megengedte, hogy szabadon használják a sókamarához tartozó erdők és mezők egy részét.³² A Kornis Mihályt váltó sókamarai ispán, Váradi Kis Pál deák azonban valószínűleg sérelmesnek találta a korábbi gyakorlatot, mert ezt akadályozni igyekezett, és az említett területekre „idegeneket telepített”, sajnos nem tudjuk, hogy honnan. Kornis Mihály pedig, ravai jobbágyainak a panaszára lerombolta a telepítést és elűzte a betelepítetteket.³³ Minden bizonnyal ez lehetett volna az első olyan alkalom, amikor Kornis Mihály az eddig csak „kívül” szerzett tekintélyét és hatalmát a széken belül is használhatta, ám ennek a folyamatnak a kibontakozását 1582-ben bekövetkezett halála megakasztotta. 1592-ben és 1596-ban, tehát több évvel halála után még előfordult a neve a perek szövegeiben,³⁴ a tisztségére való hivatkozással, mintegy időhatározóként. Ez, vagyis az emléke megőrzése már mutatja az átlagosnál nagyobb hatalmát.

Az országos karriert a székelyföldivel egészen mesterien ötvözte Kornis Mihály öccse, Farkas, aki, bár már jelen volt János Zsigmond hadaiban 1566-ban, karrierjének az építését csak 1571 után kezdte meg, amikor Petki Mihály mellett Udvarhelyszék királybírája lett. Ezt a tisztségét haláláig töltötte be és bátyjával ellentétben mindent elkövetett, hogy a belőle fakadó, széken belüli karrierépítési lehetőségeket messzemenően kiaknázza.

Minthogy Kornis Farkas mecénási és az országos politikában folytatott tevékenységét az utóbbi években alaposan feltárta Horn Ildikó³⁵, most elsősorban a széken belüli hatalomgyarapodását szeretném részletezni. A következőket Bátor-párti Kornis Farkas 1575-ben részesült először saját jogon, tehát nem testvérével együtt birtokadományban, méghozzá ez évben rögtön két ízben is megadományozták.³⁶ Március 9-én a marosszéki Udvarfalván kapott egy részjóságot, október 4-én pedig az udvarhelyszéki Homoródvárosfalván egy telket. Minthogy az 1576-os adóösszeírás alkalmával már őt találták a széken a legnagyobb adófizetőnek az összeírók, azt kell feltételeznünk, hogy azokat a falvakat és birtokokat, amiket az összeírás megnevez, javarészt hatalmaskodással vagy egyéb olyan módokon szerezte, amikhez felhasználta királybírói hivatalát. Mivel az összeírás évében Kornis Mihály még élt, így nyilvánvaló, hogy az általa szerzett birtokok-birtokrészek az ő tulajdonaként íratlak össze. Hogy

³⁰ A Román Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága, Kolozsvár (továbbiakban KmOL). Udvarhelyszék Protokollumok. II/1. K-II/2. F.

³¹ Uo. II/1. A. 54.

³² A székely jobbágyi állapot bonyolult voltáról: Balogh Judit: im. 8-10.

³³ Vass Miklós: im. 192.

³⁴ KmOL. II/2. B. 422/6.

³⁵ Horn Ildikó: Az unitárius elit stratégiái. In. Tündérkert útvesztői. Bp., 2006.

³⁶ Magyar Országos Levéltár (továbbiakban MOL). F. I. K. 263.

mégis Farkas fizetett több adót, ebből arra következtethetünk, hogy ekkorra már azokat a birtokokat, amelyekre csak 1585, 1589 és 1591 folyamán szerzett adományleveleket, már ezidőtájt is, legalább részben, birtokolta.³⁷ A székelyföldi periratokban ennek a nyomai 1590-től kezdtek feltűnni, akkor viszont szinte évről évre, folyamatosan. A perek egyértelműen azt mutatják, hogy egyrészt Kornis Farkas komoly klientúra-rendszert kezdett kiépíteni, másrészt igyekezett minden közösségi szabályozás alá eső gazdasági folyamatra rátenni a kezét. Az már korábban is szokás volt, hogy a királybíró maga választotta a vicekirálybírót,³⁸ látható azonban, hogy Kornis Farkas tudatosan ügyelt arra, hogy az általa befolyásolt hivatalokkal a saját függőségébe vonja a primori réteg jó néhány tagját. Ezt láthatjuk Fosztó Imre, Nyujtódi György vagy a Bögözi család és Kornis Farkas viszonyában. 1590-ben például Fosztó Imre hajtotta végre Kornis Farkasnak azt az utasítását, amely a salétrom árusítását kívánta szabályozni olyan módon, hogy az eladó, bizonyos fülei Dakó Gergely csak Kornisnak adhassa el a salétromot.³⁹ A dokumentum szerint a bíró a közösségi szabadságot pártfogolta, és Dakónak adott igazat Kornissal szemben, azonban feltehetjük, hogy ez az ügy csak az volt, ami eljutott a perig, míg számos esetben érvényesült Kornis akarata. Ennél is érdekesebb az a még ugyanebben az esztendőben kezdődött per, amelyben egy bírság behajtásának a körülményeiről volt szó. Az 1590-ben, szent Erzsébet napja előtt kezdett per annyira izgalmas, hogy minden eleme külön tanulmányt érdemelne. A királybíró ugyanis a be nem fizetett adók ügyében behajtókat küldött ki, akiknek a bírságot is be kellett hajtaniuk.⁴⁰ Kornis Farkast jelen esetben másik kliense, Nyujtódi Demeter vicekirálybíró képviselte. Noha a szék döntése értelmében az adót a székely főembereknek és a lófőknek is be kellett fizetniük, a lófők ezt a döntést a székely szabadságra sérelmesnek találták. Úgy ítélték meg, hogy a szék vezetése, kifejezetten Kornis Farkas a lófő szabadságot semmibe veszi. Ezeket egy levélben megírták Báthory Zsigmond fejedelemnek is. A per szövege szerint a levelet éppen azok a kőrispataki lófők írták alá, akiknek a vezetőihez, bizonyos Gothart Kovácshoz és Gothart Balázshoz vonultak a dülők a bírságot behajtani. Feltehetjük tehát, hogy az intézkedés nem egy szimpla pénzbehajtás volt csupán, hanem tudatos megfélemlítés, aféle erődemonstráció a Kornis Farkas és klientúrája részéről. Ha a későbbi évekből készült térképeken (1614) a Kornis-birtokokat vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy Kőrispatak a környező településekkel együtt bekerült a Kornis-érdekszférába. Ez tehát azt mutatja, hogy milyen fázisai lehettek a Kornis Farkas-féle hatalom-kiterjesztésnek. Emellett azt is láthatjuk, hogy a lófők, mint a közösségi szabadságjogok védelmezői, akár a komolyabb szervezkedéstől sem riadtak vissza, hogy megpróbálják megőrizni korábbi szabadságukat.

---

³⁷ 1585. február 5-én Kornis Farkas Homoródszentmártonban egy jobbágyot nyert,

1589. május 5-én Dályában egy kúriát, 1591. március 1-én pedig Homoród-Jánosfalván, Újfalun, Oklándon, Karácsonfalván, Almáson, Lövétén, Oláhfaluban, Szentmártonban, Lokodon, Bágyban és Vargyason részjóságaira új adományt szerzett. Az említett adományok: MOL. F. I. K.281, II. k. 478, 480.

³⁸ Pál-Antal Sándor:

³⁹ KmOL. Protokollumok. II/1. F. 207.

⁴⁰ A bírság behajtói, akik minden eljárás esetében hárman voltak, a dülő néven szerepeltek a periratokban a 16. században és a következőben is. A tisztség annyira archaikus, hogy gyanítjuk, a kifejezés és tartalma is szoros kapcsolatban lehetett a megdúlás szokásával, ami a Székelyföldön különösen is szívesen gyakorolt szokás, jogi aktus volt.

Kornis Farkas neve tíz esztendő alatt évente több perben is feltűnt, többek között úgy is, mint területek névadója, amit, mint az 1600-ban említett Homoródszentmárton határában lévő Bereczket, „Kornis Farkas foglalása”-ként emlegettek.⁴¹

Számos gyermeke közül a mi szempontunkból a lányok a lényegesebbek, akiket szisztematikusan udvarhelyszéki főemberekhez adott feleségül, ezzel is szélesítve a széken belüli befolyását. Anna lánya Székely Mózes felesége lett, aki a korban a legnagyobb karriert futotta be pusztán katonai teljesítménye segítségével, és végül Kornis Kata ahhoz a Petki Jánoshoz ment feleségül, akinek apja, Mihály a Kornis Farkas királybíró-társa volt. Judit ugyan már a Kornis Farkas halála után kötött házasságot Péchi Simonnal, ám feltehetjük, hogy a nagy szervezőnek a hatása még ebben is benne lehetett. A széken belül tehát voltaképpen három síkon is kimutathatóak Kornis Farkas rendkívül tudatos hatalomnövelésének az elemei. A térképmellékleten jól látható, hogy a lófőkkal és közszékelyekkel szemben alkalmazott hatalmaskodás és egyéb nyomásgyakorlás földrajzilag is megtervezett irányokat mutatott, vagyis igyekezett egy tömbben kialakítani birtokstruktúráját. Emellett a primori réteg kevésbé vagyonos rétegét különösen vicekirálybírótság adományozása révén klientúrájába vonta. A főemberek közül többekkel, mint például a Bogáthiakkal eddig is családi kapcsolatban állt. Ezt erősítette meg lányai kiházásítása révén.

Kornis Farkast a vele szemben bizalmatlan Mihály vajda ölette meg. Jól látta, hogy Kornis a kulcsává vált az egész Udvarhelyszéknek. Nem véletlen azt sem, hogy örökségét éppen egyik veje, Székely Mózes igyekezett folytatni, akinek sikerült az erdélyi nemesség nagy részét csatasorba állítani 1603-ban a Brassó melletti csatában. Székely Mózes ekkor maga is elesett, az „ügy”, Erdély államiságának a megtartása újra csak nyitott kérdéssé vált. A Kornis-klientúra azonban minden bizonnyal élénken őrizte „Farkas uram” stratégiájának az emlékét, és a 16. század utolsó évtizedében felépített „széki birodalom” könnyedén mozgósítható volt akkor, amikor 1605-ben Petki János Bocskai István hűségére hívta először az udvarhelyi, majd az ő segítségükkel az egész székelységet.⁴² Bocskai, aki Báthori Zsigmond első embereként minden bizonnyal figyelemmel kísérte a Kornis-család emelkedését, jól számított Petki felemelésével. A Kornis-iskolán nevelkedett ifjú Petki igyekezett a szászok megnyerésében is fejedelme segítségére lenni, ám ennél fontosabb volt az, hogy egy olyan klientúra-rendszert és hatalmi struktúrát működtetett, ami behálózta szinte az egész Udvarhelyszéket.

Kornis Judit férje, Péchi Simon szintén már Bocskai udvarában elkezdte karrierje építését, ő titkárként majd később kancellárként inkább az országos politikában való karrierlehetőségeket igyekezett kiaknázni, és csak az ebből fakadó előnyöket érvényesítette a széken belül, például sókamarai ispánként, mint azt Kornis Mihály is tette korábban.

A hatalmasra duzzadt Kornis-vagyon egyetlen életben maradt fiú-örököse, Kornis Ferenc apjának elsősorban azt a karrierstratégiáját követte, amit a széken belül alkalmazott. Meglehetősen erőszakos jobbágyosítóként⁴³ volt ismeretes, valamint számos, valamely perben elmarasztalt közszékely helyett vállalta a büntetés kifizetését, amennyiben neki elkötötték magukat.

⁴¹ KmOL. Protokollum. II/2. F. 633/11.

⁴² Erről: Szádeczky Kardoss Lajos: A székely nemzet története és alkotmánya. Bp., 1927. 165-167.

⁴³ Kornis Ferenc jobbágyainak a vallomásai: KmOL. Székely Láda. Fond m 16. 213-270.

Az 1614-es összeírás adatai azt mutatják,⁴⁴ hogy a 16. század második felében induló székely nemesi karriereknek jelentős lökést adtak a nagy erdélyi kataklizmák és a megújuló háborúk. A fejedelem korára székely-kérdésben is komoly tapasztalatokat szerző Bocskai István meg tudta tartani az addig felemelkedetteket és lehetőségeket tudott adni a karrierük továbbépítésére, mint ahogyan ez például a már említett Péchi Simon esetében történt. Bőséges lehetőséget adott emellett új, katonai alapú pályák elindulására is, mint ahogyan azt a testőrkapitány, Geréb András példája mutatta.

Az általunk bemutatott korszak hallatlan mobilitásával megteremtette a modelljeit a székely nemesi karriereknek. Bocskainak a székely szabadságot megerősítő rendelkezései pedig szándékuk szerint azt a nyugodtabb közeget voltak hivatottak kialakítani, ahol a már megindult karrierük tovább növekedhettek. A Kornis Farkaséhoz hasonló tudatosságú hatalomépítéssel azonban a 17. században alig találkozunk. A következő térképek a hatalomkoncentráció térbeli megjelenését ábrázolja a Kornis család esetében.

---

⁴⁴ Az 1614-es lustra szerint a legtöbb jobbággal rendelkező udvarhelyszéki nemesek listája: Kornis Ferenc: 252 jobbágy, Balássi Ferenc: 180 jobbágy, Geréb András: 108 jobbágy, Petki Jánosné: 100 jobbágy, Ugron Pál: 58 jobbágy, Péchi Simon: 57 jobbágy.
Az adatok kizárólag az Udvarhelyszéken belül birtokolt jobbágyokat jelölik.

[illegible]

Kornis Farkas birtokai 1576-ban

• Udvarhelyi anyaországok
 ■ Keresztúr fiúszékek falvai
 ○ Bardóc fiúszékek falvai
 ■● Mezővárak

Az 1567-es lőfősszeírás udvarhelyszéki települései

Szerkesztette és rajtolta
 Elekes Tibor

